

2.5 Інтеграція технологій естетотерапії у фахову підготовку педагогів до соціального виховання учнів початкової школи

Юлія КУЛІМОВА

<https://doi.org/10.33989/pnpu.1140.c3982>

Стратегічним орієнтиром модернізації освіти XXI століття є формування гармонійно розвиненої особистості, здатної до критичного мислення, самостійного збагачення життєтворчого досвіду, соціальної компетентності й опору деструктивним впливам. Такий процес має розпочинатися ще на початкових етапах входження дитини в освітнє та соціальне середовище.

Водночас загострення ряду соціально-педагогічних проблем (зростання емоційно-інформаційної агресії, погіршення стану здоров'я дітей, перевантаженість освітнього змісту, недостатній рівень його прикладної орієнтації та домінування знаннєвого підходу) ускладнюється новими викликами. Передусім йдеться про наслідки повномасштабної військової агресії, що спричинила глобальну травматизацію дітей, дестабілізацію освітнього процесу та формування хронічного стресового стану в учасників освітнього середовища. Постійні психологічні навантаження, пов'язані з небезпекою, повітряними тривогами, втратами, вимушеним переселенням, стають потужним деструктивним чинником у формуванні особистості. Усе це актуалізує потребу у створенні відповідних соціально-психологічних умов для ефективної освітньої взаємодії. Такі умови мають ґрунтуватися на засадах життєтворчості й людиноцентризму та потребують від педагога не лише професійної, а й психологічно-гуманістичної підготовки, здатності працювати в умовах нестабільності, підтримувати учнів і сприяти їхньому емоційному добробуту.

Ефективним засобом розв'язання названих завдань є інтеграція в освітній процес інноваційних, особистісно орієнтованих естетотерапевтичних технологій, що, завдяки поєднанню естетичного та саногенного впливу, сприяють гармонізації внутрішнього світу учня, розвитку його соціального

мислення, а також формуванню позитивної взаємодії з оточуючими.

Аналіз теоретичних джерел свідчить про актуальність проблеми соціального виховання молодого покоління, що містяться в працях класиків педагогіки (Й. Гербарт, А. Дістервег, А. Макаренко, П. Наторп, В. Сухомлинський), так і сучасних українських і закордонних дослідників (О. Безпалько, О. Бурим, А. Капська, Л. Міщик, О. Федій та ін.). Методологічні та теоретичні засади професійної підготовки фахівців освітньої сфери розкрито у працях Л. Бірюк, О. Дубасенюк, І. Зязюна, В. Кременя, О. Отич, О. Савченко, Г. Сотської, В. Стрельнікова, Л. Хомич, Л. Хоружої тощо. Окремі аспекти підготовки студентів до соціально-виховної та естетотерапевтичної діяльності висвітлюються у наукових розвідках О. Будник, І. Зверєвої, Т. Зінкевич-Євстігнєєвої, Т. Кравченко, О. Малахової, І. Малишевської, Т. Мірошніченко, Б. Нестерович, Ю. Пастиря, О. Федій та інших.

Так, метою нашого дослідження є обґрунтування теоретичних засад та окреслення педагогічних умов інтеграції технологій естетотерапії у фахову підготовку майбутніх педагогів початкової школи з метою підвищення їхньої готовності до здійснення ефективного соціального виховання учнів.

З огляду на сформульовану мету та актуальність дослідження, наступним кроком наших наукових розвідок є осмислення змістових засад соціального виховання молодших школярів як ключового напрямку фахової діяльності сучасного педагога. Усвідомлення значущості цього процесу в системі початкової освіти дає змогу чіткіше визначити напрями професійної підготовки майбутніх учителів до реалізації соціально-виховної функції. У цьому контексті доцільним є розгляд соціального виховання як інтегративного феномена, що охоплює формування у здобувачів початкової освіти соціальних навичок, морально-етичних орієнтирів, емпатійності, комунікативної культури та здатності до конструктивної взаємодії з соціальним середовищем.

Сучасні дослідники (О. Безпалько, І. Зверєва, А. Капська, Л. Міщик та ін.) розглядають соціальне виховання як компонент контрольованої соціалізації, який реалізується через організовану діяльність педагога у взаємодії з учнями,

батьками, соціальним середовищем. При цьому наголошується на важливості створення умов для самореалізації та самоактуалізації учнів, розвитку їх емоційного інтелекту, моральної свідомості та соціальної компетентності [15; 19; 23].

Соціальне виховання учнів початкової школи є пріоритетним напрямом педагогічної діяльності, оскільки саме в цей період закладаються основи особистісного та соціального розвитку дитини. У цьому віці більш свідомо, ніж у дошкільному віці, формуються перші уявлення про соціальні норми, моральні цінності, розвиваються навички міжособистісної взаємодії, саморегуляції, співпраці та відповідальності. Фахова діяльність педагога в даному сенсі передбачає створення освітнього середовища, яке сприяє гармонійному входженню учня в соціокультурний простір, активному засвоєнню соціального досвіду та становленню його як соціальної особистості.

У науково-педагогічній літературі соціальне виховання розглядається як цілеспрямований процес соціалізації дитини через засвоєння нею соціально значущих норм, моделей поведінки, форм взаємодії, що забезпечує її ефективне функціонування у суспільстві. Класики педагогіки (Й. Герbart, А. Дістервег, П. Наторп, А. Макаренко, В. Сухомлинський) підкреслювали роль суспільного середовища у формуванні особистості дитини, значення морального виховання, впливу колективу, родини та школи як ключових інститутів соціалізації [3; 9; 21].

У змісті фахової діяльності педагога соціальне виховання молодших школярів включає декілька основних компонентів [7; 23; 26; 28]:

- Мобілізація соціального досвіду учнів – формування вміння налагоджувати взаємодію, дотримуватись соціально схвалюваних норм, проявляти ініціативу в колективній діяльності.

- Надання соціальної освіти – ознайомлення з базовими соціальними знаннями, розвиток пізнавального інтересу до суспільних явищ, формування критичного мислення.

- Організація індивідуальної підтримки – забезпечення умов для самовиховання, допомога у вирішенні особистісних і соціальних труднощів,

підтримка емоційного стану.

– Творче самовираження – розвиток емоційної сфери, активізація творчого потенціалу, організація культурно-дозвілдової діяльності, яка сприяє соціалізації.

Функції соціального виховання (за О. Безпалько) охоплюють культурологічну, адаптаційну, ціннісно-орієнтаційну, соціалізуючу та інтегративну. Ефективне соціальне виховання забезпечується завдяки створенню умов для самовираження дитини, підтримки її ініціатив, організації розвивального середовища та використанню різноманітних педагогічних технологій [3].

Серед умов, що визначають ефективність соціального виховання молодших школярів, ключовими є: сформованість педагогічного світобачення, мотиваційна готовність педагога до міжособистісної взаємодії, створення позитивного мікроклімату в класі, співпраця з батьками, залучення учнів до соціально значущих видів діяльності [7].

Особлива роль у реалізації зазначених завдань належить початковій школі як провідному інституту соціалізації та соціального виховання дитини. Водночас ключовими фігурами виступають вчитель початкових класів і соціальний педагог. Перший – здійснює організацію освітнього процесу, формує світогляд школярів, вибудовує з ними емоційний контакт, підтримує їх прагнення до саморозвитку. Інший – забезпечує педагогічний супровід соціального становлення дитини, сприяє її правовому захисту та адаптації до соціуму та шкільного середовища. Так, у початковій школі соціально-виховний вплив може здійснювати педагогічний працівник, компетенцією якого є збереження соціального здоров'я учнів у рамках навчально-виховної та соціально-педагогічної взаємодії. Як зауважує І. Зверева, такий фахівець повинен виконувати функції посередника між школярем і соціальним оточенням (родиною, навчальними й виховними інституціями), виступати захисником прав дитини, допомагати у подоланні труднощів, підтримувати її ініціативу, а також бути експертом у встановленні «соціального діагнозу» й виборі методів

педагогічного впливу [14]. Хоча вказані функції авторка відносить до діяльності соціального педагога, вважаємо, що вони не менш притаманні та вчителям початкових класів, які реалізують їх у позакласній роботі, у ролі класного керівника, під час освітнього процесу, співпрацюючи з родинами учнів та іншими фахівцями для забезпечення повноцінного розвитку дитини.

Учитель початкової школи у щоденній педагогічній практиці виконує низку важливих соціальних ролей – наставника, захисника, авторитетної дорослої особи, прикладу для наслідування, а частково й соціального педагога. У цьому контексті слушною видається позиція І. Підласого, який підкреслює, що вчитель молодших класів є посередником між дитиною та світом дорослих, добре обізнаний у складнощах формування дитячої психіки, передає знання, навчає бути Людиною, не нав'язуючи готових істин, а допомагаючи дитині самостійно формулювати думки – тобто забезпечує як свідомий, так і спонтанний педагогічний супровід соціального розвитку дитини [25]. Відтак, професійна діяльність учителя в контексті соціального виховання школярів виступає не лише спеціальністю, а й соціальною місією та морально-етичним покликанням.

Значний вплив на соціальне виховання молодших школярів здійснюють також інші соціальні інститути (крім школи): родина, однолітки, засоби масової інформації. Особливої уваги вимагає взаємодія з батьками, яка має бути партнерською, орієнтованою на спільну мету – гармонійний розвиток дитини. Тож, у педагогіці соціальне виховання пов'язують із процесом соціалізації, однак ці поняття не є тотожними. Соціалізація охоплює всі аспекти входження дитини в соціум, значна частина яких є стихійною, тоді як соціальне виховання – це керований процес, який здійснюється в умовах спеціально організованого соціального середовища, зокрема – у закладах освіти [3; 14].

Особливу увагу слід приділяти психосоціальним особливостям молодших школярів. У цьому віці діти є емоційно вразливими, мають високу чутливість до оцінки оточення, прагнуть соціального схвалення, активно наслідують поведінку значущих дорослих. Їх соціальний розвиток відбувається через гру, спілкування

та навчальну діяльність. Тому в процесі організації навчального процесу в початковій школі важливо враховувати мотиваційно-ініціативний, соціально-психологічний, пізнавально-інтелектуальний та діяльнісний компоненти розвитку учнів молодшого шкільного віку [7; 13; 22]. Особливості соціального розвитку молодших школярів зумовлюють необхідність урахування вікових характеристик: емоційної вразливості, потреби у схваленні, наслідуванні дорослих, домінуванні наочно-образного мислення. Соціальне виховання в цьому віці має ґрунтуватися на грі, спілкуванні, творчій діяльності та практичному досвіді. Учитель має виступати фасилітатором цього процесу – створювати умови для розвитку, сприяти самостійності та рефлексії [14].

Інтеграція ідей соціального виховання молодших школярів в освітній процес НУШ реалізується через формування в них ключових компетентностей, передбачених Державним стандартом початкової освіти [11]: уміння працювати в команді, спілкуватися, розв'язувати конфлікти, орієнтуватися в соціальних ситуаціях, дотримуватися етичних норм. Розвиток цих компетентностей в учнів є запорукою формування їх соціального інтелекту, що являється «здатністю особистості розуміти інших, будувати ефективну комунікацію, ухвалювати зважені рішення в соціальній взаємодії» [24].

Важливим завданням педагога є також профілактика та подолання соціальних труднощів учнів – агресивності, дезадаптації, замкнутості, невпевненості, а також формування адекватної самооцінки, емпатії, толерантності. З огляду на це, педагог має виступати посередником між дитиною, родиною, колективом і соціальними інститутами, координатором підтримки та ресурсом емоційної стабільності [4; 10].

Проведений категоріальний аналіз основних понять дослідження дав змогу сформулювати авторський погляд щодо *соціального виховання молодших школярів* – це цілеспрямований процес «творення» особистості учня, що передбачає гармонізацію міжособистісних відносин, формування необхідного комплексу соціально-комунікативних умінь, збереження та підтримку навчальної мотивації та педагогічний супровід інтелектуально-пізнавального, соціально-

психологічного та морально-духовного розвитку [28].

Тож, соціальне виховання в початковій школі є комплексним, багаторівневим процесом, інтегрованим у всі аспекти фахової діяльності педагога. Його ефективність залежить від рівня підготовки педагога, його власного рівня соціальної та професійної компетентності, розуміння вікової специфіки учнів й здатності реалізовувати індивідуально орієнтовану педагогіку партнерства. Успішна реалізація соціального виховання забезпечує не лише адаптацію дитини до сучасного соціального середовища початкової школи, а й формування активної, відповідальної, морально зрілої особистості.

З огляду на значущість соціального виховання у професійній діяльності педагогів початкової школи, особливої актуальності набуває пошук ефективних педагогічних засобів, які сприяють гармонійному розвитку особистості молодшого школяра, формуванню його соціальної компетентності, стабілізації емоційного стану та створенню безпечного й ресурсного освітнього середовища. Одним із таких засобів, що інтегрує у собі виховний, психотерапевтичний та соціально-комунікативний потенціал є естетотерапія.

У цьому контексті важливо проаналізувати сучасні тенденції в освіті, які наголошують на необхідності підборі естетотерапевтичних засобів та технологій до навчання і розвитку молодого покоління. У сучасному освітньому просторі естетотерапія розглядається як інноваційна педагогічна концепція, яка передбачає використання мистецтва, природи, гри, спілкування як засобів гармонізації внутрішнього світу дитини та її соціалізації, вона також є ефективним інструментом у подоланні емоційних розладів учнів, зниженні тривожності, страхів, імпульсивності та низької самооцінки [35; 36; 37]. У зв'язку з цим, естетотерапевтична концепція передбачає підтримку унікальності дитини, з огляду на її вікові, морально-етичні, інтелектуальні та емоційно-чуттєві особливості, через терапевтичний вплив засобів мистецтва, казки, гри, природи тощо.

Актуальність використання естетотерапевтичних засобів у соціально-виховній та психолого-корекційній роботі педагогів підтверджується широким

спектром наукових досліджень, присвячених застосуванню мистецьких, ігрових та соціально-корекційних підходів до корекції психоемоційного стану особистості та розвитку її творчого потенціалу (А. Адлер, Дж. Бюдженталь, У. Дутчак, Ю. Дрешер, А. Маслоу, Р. Мей, Я. Морено, К. Роджерс, О. Тараріна, В. Франкл, О. Філь, К. Юнг та ін.). Що стосується впровадження елементів естетотерапії у зміст початкової освіти, це питання висвітлюється в працях О. Федій (комплексне застосування естетотерапевтичних засобів та технологій), Т. Зінкевич-Євстігнєєвої (казкотерапія), І. Малишевської (природотерапія), Т. Мірошніченко (арттерапія, пісочна терапія), Б. Нестерович (музикотерапія) тощо.

У контексті естетотерапевтичної науки існує широкий спектр понять, тлумачення змісту яких залишається предметом наукових дискусій. У зв'язку з цим вважаємо за доцільне проаналізувати провідні наукові підходи до розуміння поняття «засоби естетотерапії» і «технології естетотерапії», уточнивши їх зміст у межах нашого дослідження.

Насамперед зазначимо, що *засоби естетотерапії* тлумачимо як матеріальні об'єкти та духовні надбання людства, що покликані забезпечити ефективний процес навчання, виховання, гри та спілкування молодших школярів (наприклад, танець, казка, малюнок, фотографія, пісок, пісня, театр тощо). Водночас *технології естетотерапії* розглядаємо як педагогічно обґрунтовані методи, прийоми та форми організації освітньо-виховної діяльності, що використовують засоби естетотерапевтичного впливу для гармонізації психоемоційного стану дітей, розвитку їх творчого потенціалу та формування гуманістичних цінностей. Відтак, технологіями естетотерапії є музикотерапія, драматерапія, казкотерапія, пісочна терапія, фототерапія, ігротерапія, лялькотерапія, природотерапія, логотерапія, сміхотерапія тощо.

Згідно з О. Федій, у системі естетотерапевтичної науки особливої уваги заслуговують три провідні компоненти: мистецтво, природа та спілкування – як найближчі та найдоступніші дитині засоби впливу. Вони з раннього віку формують її світогляд, соціальні навички, виконують функцію своєрідного

«соціального порятунку» від деструктивних впливів [37]. У цьому контексті *естетотерапевтична діяльність педагогів початкової школи у площині соціального виховання учнів* розглядається нами як вид професійної діяльності, спрямований на створення гармонійного соціально-психологічного простору, що забезпечує умови для індивідуально-творчого самовираження й самореалізації всіх учасників виховного процесу. Така діяльність передбачає формування в учнів навичок проєктування власного життя, налагодження конструктивної взаємодії зі шкільним соціумом і вирішення соціально-педагогічних труднощів, які виникають у процесі соціалізації [28]. Тобто, в нашому розумінні діяльність педагогів включає два взаємозалежні компоненти – соціально-виховний та естетотерапевтичний, які є частинами єдиної, цілеспрямованої професійної активності педагога. Так, соціально-виховний складник передбачає організацію «соціокультурного діалогу в системі «педагог – дитина», заснованого на прийнятті, розумінні та визнанні особистості дитини» [4]. Естетотерапевтичний компонент реалізується у спеціально створеному емоційно комфортному середовищі, яке сприяє відновленню природної гармонії дитини з навколишнім світом та підтримує її індивідуально-творчий розвиток [36].

Здатність мистецтва пробуджувати позитивні емоції є підґрунтям ефективного соціально-виховного впливу педагогів на учнів молодшого шкільного віку. Невимушена емоційна активність у процесі використання мистецьких засобів сприяє емоційній саморегуляції, засвоєнню соціальних знань і навичок (О. Денисова, І. Зязюн, М. Лещенко, О. Отич, О. Федій та ін.). Науковці підкреслюють біосоціальну та естетичну природу мистецтва, здатність гармонізувати стосунки особистості з природним і соціокультурним середовищем [18].

До ефективних мистецьких технологій естетотерапії належать:

Арттерапія – передбачає взаємодію педагога й учня через художнє самовираження, що сприяє гармонізації відносин і вирішенню корекційних завдань. арттерапія позитивно впливає на емоційну сферу, допомагає у розв’язанні внутрішніх конфліктів, сприяє розвитку творчих здібностей та

самосвідомості учнів [43].

Фототерапія спирається на ідею, що фотографія сприяє самовираженню, саморозумінню та формуванню соціальної ідентичності. Функції фототерапії: комунікативна, експресивно-катарсична, усвідомлення, актуалізація – допомагають учням краще розуміти себе та навколишній світ [47].

Музикотерапія, згідно з працями античних філософів здавна вважалася засобом душевного очищення. Сучасні дослідники [12; 35] підтверджують, що музика стимулює пізнавальну активність, формує соціальні навички, допомагає подолати неврози та сприяє гармонійному розвитку школярів.

Бібліотерапія та казкотерапія виконують соціально-виховну, профілактичну та корекційну функції. Дослідження Д. Льюїса [44] свідчать, що читання сприяє зниженню стресу краще, ніж музика чи прогулянка. Книга допомагає учням адаптуватися, розширити кругозір і навчитись приймати конструктивні рішення [40]. В. Сухомлинський вважав казку необхідною умовою навчання [21] та підкреслював її психологічну значущість. Сучасні науковці вказують на здатність казки знижувати агресію, зменшувати страхи та формувати моральні орієнтири [28; 35].

Ігротерапія як технологія естетотерапії сприяє зняттю агресії, розвитку емпатії та соціальної активності [29]. Гра дозволяє долати страхи, формує впевненість у собі та стимулює комунікативну креативність учнів.

Пісочна терапія базується на ідеї тактильного контакту та свободи самовираження. Вона має корекційно-діагностичне значення [42; 45] й сприяє емоційному розвантаженню, розвитку моральних якостей і комунікативних навичок учнів.

Провідним засобом естетотерапевтичного впливу на особистість молодших школярів є *педагогічне спілкування*, яке виконує корекційну функцію, забезпечуючи підтримку від оточення (учителів, однокласників) і сприяючи подоланню негативних соціальних впливів. Його значення підкреслювали Дж. Бюдженталь, А. Макаренко, А. Маслоу, К. Роджерс, В. Франкл та ін. Педагогічне спілкування розглядається як форма соціальної терапії, яка

покращує адаптацію дитини, сприяє розвитку соціальної компетентності та психічного здоров'я. До основних технологій естетотерапії соціального походження відносимо:

Логотерапію, що базується на ідеї про прагнення до сенсу як рушія розвитку особистості. Науковці підкреслюють значення щирості, свободи та духовної напруги у становленні людини [28].

Групову психолого-педагогічну терапію, що сприяє розвитку співпраці та взаєморозуміння учнів та використовується в освіті для підтримки дітей та корекції їх поведінки. Методи групової терапії: дискусія, психодрама, драматизація, психогімнастика – допомагають долати внутрішні та міжособистісні труднощі школярів [35].

Сміхотерапію, що визначається як засіб подолання тривожності, страху, стресу, а також інструмент саморегуляції та психосоціального комфорту [41].

Актуальність впровадження *природи* як засобу естетотерапії в контексті Нової української школи зумовлена освітніми реформами та наслідками науково-технічного прогресу. У сучасному світі соціальної нестабільності порушується гармонія дитини з собою та довкіллям [22]. Одним із ключових засобів відновлення цієї рівноваги виступає природа, яка сприяє емоційно-чуттєвому розвитку молодших школярів. До основних естетотерапевтичних технологій природного походження належать:

Кольоротерапія – передбачає створення сприятливого кольорового середовища, що впливає на поведінку та емоції учнів. Правильне оформлення класу й підбір кольору сприяє саморегуляції та розвитку [22].

Ароматерапія використовує природні запахи (лаванда, м'ята тощо), які позитивно впливають на емоційний стан, хоча механізм дії ароматів ще повністю не вивчений. У початковій школі її слід застосовувати обережно, зважаючи на фізіологічні особливості дітей [5].

Звукотерапія полягає у впливі звуків природи (спів птахів, шум дощу), які активізують позитивні емоції, на відміну від шкідливого впливу техногенних шумів [2].

Зоотерапія (петтерапія, іпотерапія, дельфінотерапія) передбачає спілкування з тваринами, що знижує стрес, підвищує самооцінку та формує емоційно-позитивне ставлення до себе й інших [22].

Рослинотерапія (дендротерапія, гарденотерапія, фітотерапія) впливає на органи чуття, стимулює зняття напруги та покращення загального стану особистості дитини. Взаємодія з рослинами формує в молодших школярів турботливе ставлення до природи, а фітотерапія може доповнювати корекцію їх психоемоційного стану [35].

Літотерапія використовує цілющі властивості каміння. Наприклад, малахіт здавна вважався оберегом для дітей, бірюза допомагає стабілізувати емоції та поліпшує функції організму [30].

Отже, ефективне застосування естетотерапевтичних технологій у соціальному вихованні молодших школярів зумовлює потребу в якісній підготовці педагогів, здатних інтегрувати ці засоби у власну професійну діяльність. В умовах трансформації освітніх підходів, орієнтованих на особистісно-розвивальне та компетентнісне навчання, питання формування готовності майбутніх педагогів початкової школи до використання естетотерапевтичних технологій постає як важлива науково-педагогічна проблема, що потребує ґрунтового теоретико-методологічного осмислення. Саме ця проблема розглядається нами нижче.

Підготовку майбутніх педагогів до застосування технологій естетотерапії у соціальному вихованні молодших школярів розглядаємо як «важливий компонент їх професійно-педагогічної підготовки, що дозволяє ефективно здійснювати педагогічну діяльність на засадах особистісно орієнтованого та гуманістичного естетотерапевтичного впливу на особистість» [28].

У контексті такої підготовки особливого значення набуває компетентнісний підхід, фундаментальні теоретико-методологічні засади якого дали змогу визначити професійно-особистісні компетентності як цільові орієнтири освітнього процесу [6]. Серед них ключовими виступають соціально-виховна та естетотерапевтична компетентності, що формують основу професійної діяльності педагога.

Соціально-виховна компетентність інтегрує у собі елементи світоглядно-ціннісної та соціально-комунікативної компетентностей і передбачає створення умов для соціокультурного діалогу в системі «педагог – дитина», який ґрунтується на глибокому розумінні, прийнятті та визнанні особистості дитини [4]. Світоглядно-ціннісна компетентність полягає у сформованості ціннісних орієнтацій у майбутніх педагогів, їх здатності усвідомлювати соціальну реальність, адекватно інтерпретувати події та явища, розуміти власне місце у суспільстві на основі загальнолюдських і культурних цінностей. Соціально-комунікативна компетентність передбачає опанування навичками конструктивної взаємодії в колективі, здатність ефективно працювати в команді, виконуючи різноманітні ролі, аргументовано висловлювати власну думку та налагоджувати продуктивну міжособистісну комунікацію з усіма учасниками соціально-виховного процесу [11]. Тож, соціально-виховна компетентність забезпечує педагогічну підтримку пізнавального, морально-етичного й соціального розвитку молодших школярів, сприяючи формуванню інтересу до навчання, підвищенню мотивації та гармонізації взаємодії з соціальним оточенням.

Естетотерапевтична компетентність розглядається як комплексна характеристика професійного становлення студента, що поєднує загальноестетичну та педагогіко-терапевтичну складники. Загальноестетична компетентність охоплює здатність майбутнього педагога емоційно і смислово сприймати явища культури й дійсності крізь призму категорій прекрасного, трагічного, комічного тощо, а також наявність відповідної системи знань і

практичних навичок, що дозволяють ефективно вирішувати професійні завдання в соціально-виховному контексті [27]. Педагогіко-терапевтична компетентність передбачає обізнаність у сфері педагогічного впливу, спрямованого на гармонізацію внутрішнього стану дитини через створення емоційно безпечного та сприятливого освітнього середовища, що стимулює індивідуальну творчу самореалізацію [36]. У цьому сенсі естетотерапевтична компетентність виступає складником професійної майстерності педагога, орієнтованої на реалізацію особистісного естетотерапевтичного потенціалу з метою досягнення результатів, які сприятимуть формуванню соціально зрілої та гармонійної особистості молодшого школяра.

У цьому контексті доцільним є звернення до сучасних теоретико-методичних джерел, що висвітлюють змістове наповнення професійної підготовки майбутніх педагогів початкової школи та особливості застосування естетотерапевтичних технологій у соціальному вихованні молодших школярів.

Так, зміст освітньо-виховного процесу в початковій ланці освіти визначається насамперед Державним стандартом початкової освіти [11], в якому соціально-виховний та естетотерапевтичний компоненти знаходимо в контексті освітніх галузей «Соціальна і здоров'язбережувальна», «Громадянська та історична» та «Мистецька». Зміст зазначених галузей реалізується через типові навчальні дисципліни та інтегровані курси, створені на основі чинних навчальних програм для початкової школи [31; 32; 33; 34].

Так, освітня галузь «Соціальна і здоров'язбережувальна» має на меті розвиток соціальної компетентності учнів, формування в них активної громадянської позиції й ініціативності; засвоєння моделей здорової й безпечної поведінки, спрямованих на збереження особистого здоров'я, здоров'я оточення, добробуту та забезпечення сталого розвитку [11]. Водночас слід звернути увагу на те, що в межах засвоєння цієї галузі учні не мають змоги активно вивчати на практиці важливі аспекти соціального становлення – гармонізацію стосунків, збереження мотивації до навчання, стійкість до впливу несприятливих чинників соціуму, вміння презентувати себе, відстоювати свої кордони тощо.

«Громадянська та історична» освітня галузь має на меті формування власної ідентичності учнів та їхньої відкритості до змін через усвідомлення взаємозв'язку між історією та сучасністю; розвиток активної громадянської позиції, що ґрунтується на демократичних цінностях, повазі до прав і свобод людини, толерантному ставленні до інших та здобутті практичного досвіду життя в суспільстві відповідно до принципів демократії [11]. Варто зазначити, що в рамках опанування даної освітньої галузі учні здебільшого отримують теоретичні уявлення про суспільство та важливі історичні події, маючи обмежені можливості для практичного застосування цих знань у житті.

Цілі мистецької освітньої галузі полягають у розвитку культурної та інших ключових компетентностей молодших школярів, формуванні ціннісних орієнтирів через ознайомлення з мистецтвом і залучення до художньо-творчого самовираження в особистісному та суспільному контексті, а також вихованні в них поваги до національної та світової мистецької спадщини [11]. Зміст цієї галузі охоплює діяльність учнів у музичному, образотворчому та інтегрованому мистецькому напрямках (зокрема хореографічному, театральному та екранному тощо), що реалізується через відповідні навчальні курси. Проте варто зауважити, що підхід до вивчення цих предметів переважно зосереджений на оцінюванні рівня відтворення учнями заданих мистецьких зразків, що дещо недооцінює саногенно-катарсичний потенціал мистецтва, стримує їхнє прагнення до самовираження, гальмує досягнення катарсису в процесі особистісної взаємодії з мистецтвом, а також обмежує глибшому самопізнанню та гармонізації внутрішнього стану учнів.

Враховуючи цілісність освітнього процесу в початковій школі, вважаємо доцільним включення соціально-виховного та естетотерапевтичного компонентів до змісту всіх інших освітніх галузей – «Мовно-літературна», «Математична», «Природнича», «Технологічна», «Фізкультурна», «Інформатична» [11]. Ці галузі переважно орієнтовані на поглиблення предметних знань та розвиток ключових компетентностей учнів (читацької,

природознавчої, інформаційно-комунікаційної, предметно-перетворювальної тощо, що формуються на основі їх мовленнєвого, лінгвістичного та соціокультурного досвіду. Натомість аспект соціального здоров'я, що передбачає розвиток емоційної стійкості, адаптаційних механізмів та навичок гармонійної взаємодії з оточенням, розглядається лише фрагментарно – переважно через поради щодо безпечної поведінки в офлайн та онлайн просторі.

Отже, враховуючи результати аналізу освітніх галузей, визначених Державним стандартом початкової освіти, а також змісту типових навчальних програм НУШ, можна стверджувати про наявність у них потенціалу для реалізації соціально-виховних та естетотерапевтичних завдань професійної підготовки майбутніх педагогів початкової школи. Разом із тим, виявлена низка проблем – зокрема, недостатня увага до формування життєвих компетентностей молодших школярів, гармонізації їх міжособистісних відносин, підтримки навчальної мотивації та розвитку творчого потенціалу – засвідчує необхідність оновлення змісту початкової освіти та відповідної трансформації професійної підготовки майбутніх педагогів.

У цьому контексті особливої актуальності набуває обґрунтування та впровадження педагогічних умов, що сприятимуть ефективній фаховій підготовці майбутніх педагогів до соціального виховання молодших школярів із використанням естетотерапевтичних технологій. Саме ці умови виступатимуть ключовими факторами фахового навчання, орієнтованого на формування у студентів здатності до конструктивної педагогічної взаємодії, заснованої на засадах гуманізму, естетичної чутливості та психоемоційної підтримки дітей.

Про необхідність створення спеціальних умов для ефективної професійної підготовки майбутніх учителів підкреслювали такі науковці, як В. Андреев, І. Зязюн, Л. Кондрашова, М. Лещенко, О. Малахова, В. Манько, Л. Печко, Г. Сотська, О. Федій, Л. Хомич та інші. Враховуючи проведені наукові розвідки та специфіку естетотерапевтичної діяльності в підготовці соціально-виховної функції вчителя початкової школи, ми виокремили такі педагогічні умови:

- моделювання соціально-виховного простору педагогічного вишу з

урахуванням естетотерапевтичних підходів;

- створення мотиваційно-ціннісного середовища для особистісного прийняття студентами ідеї естетотерапевтичного впливу;
- забезпечення науково-методичної підготовленості викладачів до формування в студентів здатності застосовувати технології естетотерапії в соціально-виховній діяльності;
- використання практико-орієнтованих форм і методів фахової підготовки;
- етичне регулювання міжособистісної комунікації в освітньому середовищі;
- розвиток здатності майбутніх педагогів до емоційної децентрації у процесі взаємодії з учнями;
- активізація особистісно-професійного саморозвитку студентів через опанування навичок самовиховання і самотерапії.

Для реалізації зазначених умов у контексті організації професійної підготовки майбутніх педагогів до зазначеної діяльності необхідно їх глибше проаналізувати та конкретизувати.

Моделювання соціально-виховного простору педагогічного вишу з урахуванням естетотерапевтичних підходів. Сьогодні потреба в естетотерапевтичному підході до педагогічного моделювання зумовлена необхідністю гармонійного подолання суперечностей між індивідуально-особистісними потребами майбутніх педагогів і наявними можливостями освітнього середовища, а також між усталеними педагогічними практиками та зовнішніми вимогами до системи освіти [39]. Розв'язання цих суперечностей можливе через естетотерапевтичне формування соціально-виховного середовища у вищій педагогічній школі, яке, зазнаючи змін, впливає і на трансформацію особистості майбутнього вчителя.

Естетотерапевтичне моделювання спрямоване на формування творчої особистості майбутнього педагога, що розвивається в освітньому середовищі закладу вищої освіти, здатному забезпечити його професійне зростання. Такий

підхід передбачає цілеспрямовану організацію та педагогічне регулювання просторово-предметних і соціально-естетичних впливів на учасників освітньої взаємодії. Ці впливи визначають зміст і структуру професійно-педагогічної підготовки, мають мотиваційно-творчу природу й створюють атмосферу довіри, підтримки, емоційного комфорту, відкритості, натхнення, свободи та співтворчості між викладачами та студентами. У контексті естетотерапевтичного, корекційно-лікувального впливу така атмосфера сприяє розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів. Таким чином, складовою частиною освітнього простору виступає естетотерапевтичне соціально-виховне середовище педагогічного вишу. Така атмосфера позитивно впливає на мотивацію студентів до творчої діяльності, сприяє їх ефективній соціальній адаптації, формує у них ціннісні орієнтації, що відповідають соціальним нормам, і активізує процеси саморефлексії.

У «Енциклопедії освіти» поняття «соціально-виховне середовище» визначається як «особлива характеристика соціального простору або сукупність умов життєдіяльності особистості, що цілеспрямовано впливають на її свідомість і поведінку з метою формування відповідних якостей, переконань, духовно-ціннісних орієнтацій і потреб» [15]. Отже, у контексті моделювання соціально-виховного середовища педагогічного ЗВО ключову роль відіграє тип взаємин між викладачем і студентом. У нашому контексті саме творчий тип соціально-виховного середовища виступає визначальним чинником у становленні майбутнього вчителя як компетентного фахівця, готового до професійної діяльності у сфері соціального виховання.

Створення мотиваційно-ціннісного середовища для особистісного прийняття студентами ідеї естетотерапевтичного впливу. Насамперед варто зазначити, що це одна із ключових педагогічних умов інтеграції естетотерапевтичних технологій у фахову підготовку майбутніх учителів початкової школи до соціального виховання учнів. Йдеться про необхідність цілеспрямованого формування у студентів глибокої внутрішньої мотивації, що

базується не лише на зовнішніх факторах (оцінках, вимогах викладача тощо), а на усвідомленні важливості та гуманістичної цінності естетотерапії як засобу підтримки особистісного розвитку дитини.

Мотивація має бути інтегрованою, стійкою, заснованою на розумінні психолого-педагогічної сутності естетотерапевтичного впливу, його значення для соціалізації, психоемоційного добробуту, розвитку креативності, формування моральних орієнтирів, емпатії та інших складників соціально здорової особистості. Як зазначає І. Зверєва [14], саме через створення системи гуманістичного виховання, що спирається на мистецтво, педагог здатен не лише навчати, а й трансформувати дитячу свідомість, спрямовуючи її на добро, красу і духовність. У цьому контексті естетотерапія постає як ефективний засіб гуманізації освітнього простору, засіб подолання психоемоційних розладів, соціальної ізоляції та внутрішнього напруження учнів.

Практичне втілення цієї педагогічної умови в освітній процес НУШ передбачає створення спеціального мотиваційного простору, в якому студенти можуть набути особистого досвіду переживання позитивного впливу мистецтва. Це реалізується через такі форми роботи:

- інтерактивні лекції з прикладами успішного застосування естетотерапії у педагогічній практиці [17];
- семінари-дискусії про роль мистецтва в духовному та соціальному розвитку дитини;
- рефлексивні практики (щоденники, артзвіти, аналіз емоційних станів);
- моделювання педагогічних ситуацій з використанням різних технологій естетотерапії (музикотерапія, арттерапія, казкотерапія тощо);
- тренінги на розвиток емоційного інтелекту, емпатії, вміння слухати й сприймати іншого;
- участь у творчих проєктах, майстер-класах, культурно-мистецьких заходах.

Так, створення мотиваційно-ціннісного середовища для прийняття ідеї естетотерапевтичного впливу – це не просто етап підготовки майбутніх педагогів, а основа для формування їх професійної ідентичності як учителів, здатних не лише транслювати знання, а й бути носіями культури, емпатії, творчості та духовної краси.

Забезпечення науково-методичної підготовленості викладачів до формування в студентів здатності застосовувати технології естетотерапії в соціально-виховній діяльності. Основою для формування даної педагогічної умови є позиція викладача, який має сам володіти практичним досвідом у сфері терапевтичної взаємодії, демонструвати високий рівень педагогічної культури, широкий науково-педагогічний світогляд, а також володіти навичками емпатійного спілкування та організації соціально-виховного середовища в ЗВО.

Центральним чинником у цьому процесі є налагодження якісної, продуктивної взаємодії між студентом і викладачем, який має стати партнером студента в процесах самопізнання, самовиховання та самоосвіти, а сам майбутній педагог – активним учасником пізнавальної та творчої діяльності, яка здійснюється у спільному вирішенні освітніх завдань [10]. Така взаємодія має ґрунтуватися на зміні ролі викладача – з носія знань і контролера на наставника, консультанта та творчого партнера. При цьому педагог частково звільняється від традиційних пояснювальних і контрольних функцій, зосереджуючись на розвитку у студентів відповідних професійних умінь і наданні індивідуальних рекомендацій та порад. У цьому контексті викладач не лише забезпечує відбір навчального контенту та структурує алгоритм взаємодії зі студентами, а й виконує функції консультанта з філософських, духовно-моральних і соціокультурних питань. Це вимагає від нього постійного вдосконалення професійної компетентності, оновлення знань, осмислення новітніх методик і практик, а також високого рівня теоретичної підготовки.

Важливою також є сформованість педагогічної культури викладача, що відображає його творчу індивідуальність. Педагогічна культура розглядається

нами як вияв професійного «Я» викладача, що проявляється в гармонійній єдності його цілей, мотивацій, знань, умінь, якостей, здібностей та міжособистісних взаємин, об'єднаних у цілісну систему педагогічних цінностей [1]. Серед основних форм психолого-педагогічної підготовки та самопідготовки викладачів варто виокремити: курси підвищення кваліфікації, педагогічні дискусії, методичні наради, науково-практичні конференції, школи молодих викладачів, тренінги, відкриті заняття тощо.

Використання практико-орієнтованих форм і методів фахової підготовки. Практична спрямованість фахової підготовки дозволяє не лише ознайомити студентів із теоретичними основами естетотерапії, а й сформувати в них стійкі вміння та навички застосування естетотерапевтичних технологій у конкретних педагогічних ситуаціях. Вона сприяє трансформації знань у професійну дію, розвитку емоційної чутливості, здатності до педагогічної рефлексії, співпереживання й творчого підходу до виховання.

Навчальний процес, зорієнтований на практику, передбачає активне залучення студентів до інтерактивних форм роботи, які створюють умови для безпосереднього досвіду застосування технологій естетотерапії. До таких форм належать: тренінги, майстер-класи, творчі лабораторії, артпрактикуми, рольові ігри, інсценізації, форум театри, естетико-педагогічні мініпроекти, педагогічні практики з елементами естетотерапевтичної взаємодії тощо. Такі методи дозволяють студентам моделювати професійно значущі ситуації, навчатися через дії, розвивати професійно важливі якості, зокрема емпатію, рефлексивність, комунікативну гнучкість та вміння емоційно підтримувати учнів [25]. Зокрема, курси з педагогіки, дитячої психології, етики та естетики мають включати тематичні модулі, присвячені технологіям естетотерапії: арттерапії, казкотерапії, музикотерапії, фототерапії, драматерапії та ін. Це дозволяє студентам усвідомити не лише механізми впливу, а й цільову доцільність використання кожного виду терапії залежно від віку, емоційного стану та соціального досвіду дитини.

Особливу роль в даному сенсі відіграє педагогічна практика, у процесі якої студенти мають змогу застосувати набуті знання й навички в реальному освітньому середовищі. Вона повинна включати розробку та реалізацію фрагментів занять або виховних заходів із використанням елементів естетотерапії. За результатами практики студенти здійснюють самоаналіз, а також отримують зворотний зв'язок від викладачів та керівників практики. Така рефлексивна діяльність сприяє усвідомленню сильних і слабких сторін власної професійної позиції, що, своєю чергою, є основою професійного зростання [16].

Крім того, сучасна дидактика рекомендує використовувати цифрові технології, що розширюють можливості естетотерапевтичного впливу. Зокрема, в умовах дистанційного або змішаного навчання особливо важливо застосовувати онлайн-галереї, віртуальні музеї, платформи для створення інтерактивних казок, музичних сесій або артбуків [17].

Етичне регулювання міжособистісної комунікації в освітньому середовищі. Дотримання даної педагогічної умови дозволяє подолати ціннісний розлад не тільки в особистості майбутнього вчителя, а й у світоглядних орієнтирах його учнів. Педагогічна етика, як форма конкретизації загальнолюдських моральних принципів, створює своєрідне «етичне поле» освітнього середовища, зокрема в умовах початкової школи. Вона пронизує всі аспекти педагогічної діяльності та слугує своєрідним «професійним компасом», який допомагає вчителю орієнтуватися в ситуаціях виховання й навчання, обираючи адекватні стратегії взаємодії [38].

Естетотерапевтична спрямованість соціально-виховної діяльності передбачає формування у студентів орієнтації на ключові освітні цінності: повагу до учня як особистості, дотримання етичних норм поведінки, вміння діяти морально у складних виховних ситуаціях. З огляду на складність сучасних соціальних трансформацій в Україні, коли, за спостереженнями, «втрачаються сакральні основи існування українського суспільства», а в повсякденності домінують аморальні явища (хамство, грубість, безвідповідальність, цинізм тощо), необхідність етичного підходу в освіті стає особливо актуальною [38].

Дотримання професійної етики орієнтує майбутніх педагогів на визнання базових моральних принципів професійної діяльності: принцип поваги до гідності кожного учня, принцип толерантності, принцип довіри та взаємодії. Дана педагогічна умова є центральним елементом професійної підготовки майбутніх учителів, що має втілюватися на всіх рівнях педагогічної взаємодії та відповідати таким вимогам: визнання пріоритетності гуманістичних цінностей і моральної краси в особистості вчителя; дотримання загальнолюдських етичних норм у професійній діяльності; усвідомлення моральної суті педагогічної професії, розвиток культурних, естетичних потреб і інтересів; формування етично-рефлексивної позиції, вміння бачити цілісність виховного процесу, емоційно емпатійної взаємодії; здатність аналізувати моральні дилеми у складних виховних ситуаціях, прогнозувати наслідки своїх дій; опанування навичками вирішення конфліктів, розуміння емоцій учнів; усвідомлене самовизначення щодо форм соціально-виховної та естетотерапевтичної роботи, персоніфікована професійна позиція; розвиток особистісно-професійних якостей педагога, підтримка безперервного професійного зростання, підвищення культурного та кваліфікаційного рівня.

Розвиток здатності майбутніх педагогів до емоційної децентрації у процесі взаємодії з учнями. Ця педагогічна умова передбачає пробудження у студентів так званого стану «внутрішньої дитини» та занурення їх в естетотерапевтичне соціально-виховне середовище з метою отримання особистісного терапевтичного досвіду. Слід зазначити, що поняття «емоційна децентрація» поки що не має достатньо усталеного трактування у психолого-педагогічній науці. Так, у наукових працях цей феномен розглядається як один із чинників соціалізації, пов'язаний із рівнем розвитку емоційного розуміння іншої людини, який проявляється в процесі міжособистісної взаємодії. У сучасному інтернет-словнику термін визначається як здатність особистості абстрагуватись від власних емоцій і зосередитися на емоційному стані іншого [8]. Виходячи з цього, вважаємо доцільним трактувати емоційну децентрацію як

здатність майбутнього педагога не лише розпізнавати й розуміти почуття учнів, а й трансформувати смисли їхніх образів, понять та уявлень, враховуючи різноманіття особистісних поглядів і досвідів.

Особливу увагу слід приділити такому естетотерапевтичному засобу, як метафора, що виступає в соціальному вихованні молодших школярів провідним інструментом емоційного впливу. Її використання забезпечує двосторонній корекційний процес: з одного боку, стимулює позитивні соціальні зміни у свідомості дитини, а з іншого – дозволяє самому педагогу зануритися у символічний простір метафор, що формує глибоке почуття внутрішньої єдності між усіма учасниками освітньо-виховного процесу [16]. Ефективність використання метафори в естетотерапевтичних практиках соціального виховання молодших школярів значною мірою залежить від її точності та глибини. У цьому контексті педагог постає як носій власного семантичного простору – індивідуальної системи смислів і значень. Взаємодіючи з учнями, він вступає у діалог з їхніми семантичними полями, а успішність такого впливу можлива лише за умови «резонансу» між цими смисловими просторами. Метафора тут відіграє ключову роль, оскільки саме вона сприяє встановленню глибокої двосторонньої комунікації, в рамках якої педагог не лише навчає, а й пізнає учня, розкриваючи власний внутрішній світ і ефективно організовуючи естетотерапевтичну діяльність виховного характеру.

У цьому сенсі для педагога надзвичайно важливим є збереження стану «внутрішньої дитини», який відкриває шлях до глибшого розуміння емоційного світу вихованців. Дж. Міллс зазначає, що здатність «повернутися» до своєї внутрішньої дитини є неоціненною рисою педагога, оскільки вона дозволяє пригадати дитяче безпосереднє сприйняття світу та ефективно використовувати його в педагогічній практиці як терапевтичний ресурс [46]. Відтак, педагог, здатний зберігати й розвивати у собі стан «внутрішньої дитини», зберігає відкритість до краси, вміння захоплюватися простими речами, бути емоційно чутливим і прагнути до новизни. На наш погляд, цей внутрішній ресурс необхідно оберігати від руйнівного впливу життєвих труднощів та негараздів.

Недарма, як слушно зауважено, саме слово «виховання» українською мовою походить від «сховати», тобто – зберегти [35].

Активізація особистісно-професійного саморозвитку студентів через опанування навичок самовиховання і самотерапії. Ефективне втілення цієї педагогічної умови насамперед обумовлюється наявністю в студентів внутрішньої потреби до постійного професійного саморозвитку та сформованості здатності керувати як власним професійним зростанням, так і розвитком своїх вихованців. Основне завдання цієї умови полягає не в наданні студентам готових педагогічних алгоритмів, а у створенні сприятливих умов для їхнього самостійного пошуку власного професійного шляху, усвідомлення важливості постійного самовдосконалення як складника підвищення професійної майстерності.

Так, В. Кремень справедливо зауважує, що в умовах стрімкого оновлення знань і технологій неможливо забезпечити фахову підготовку на все життя навіть у найкращих університетах [20]. Отже, конкурентоспроможний педагог має постійно поновлювати знання, зберігати життєву енергію, а головне – бути готовим вчитися впродовж усього життя. На думку О. Демченко [10], самовиховання та самотерапія мають особистісно вмотивований характер, а їх ініціатива походить від самого педагога й залежить від конкретних викликів шкільної практики. У цьому аспекті значна роль належить самостійній роботі студентів як ключовій формі професійного й пізнавального розвитку, яка доповнює, але не може бути повністю замінена традиційним навчанням.

Здатність до самотерапії у студентів проявляється через накопичення соціально-творчого досвіду, вміння усвідомлювати власні емоції, думки, внутрішні труднощі, а також через активну участь у подоланні особистісно-професійних викликів. Естетотерапія є одним із найефективніших засобів формування такого досвіду, адже дозволяє переживати позитивні емоційно-естетичні стани, стимулює самопізнання, розвиває творче мислення й підтримує баланс між інтелектуальною та діяльнісною активністю. Так, дослідження О. Федій підтверджують, що естетотерапія через казку, гру, мистецтво та

емоційне спілкування позитивно впливає на особистість педагога, який разом з учнем розвивається в напрямку духовності, щирості взаємин і життєствердного сприйняття світу [36; 37].

У межах наукового підходу дослідниці естетотерапія виконує низку функцій, що сприяють самотерапії студентів: катарсисну (очищення емоцій від негативних переживань); саногенну (формування позитивного мислення та вміння звертатися до внутрішніх ресурсів); гармонізуючу (налагодження здорових стосунків із середовищем); стимулюючу (розвиток творчих здібностей); пізнавальну (активізація інтересу до самопізнання, пошуку сенсів); соціалізаційну (засвоєння навичок самоорганізації та позитивної комунікації); духовно-розвивальну (усвідомлення власних моральних орієнтирів) [36; 37].

Таким чином, реалізацію зазначених педагогічних умов слід трактувати як цілеспрямований і системно організований процес, що виступає основою для формування професійної підготовки майбутніх учителів до здійснення соціального виховання молодших школярів із застосуванням естетотерапевтичних технологій. За умови інтеграції цих чинників у процес фахової підготовки студентів можна очікувати якісного формування їхньої професійної компетентності. Таке збагачення змісту підготовки сприятиме розвитку позитивної мотивації до педагогічної діяльності, опануванню необхідного обсягу знань, умінь і навичок для розв'язання соціально-виховних завдань, здатності генерувати інноваційні підходи до удосконалення елементів естетотерапії, а також досягненню гармонійного особистісно-професійного зростання.

Отже, проведене дослідження підтвердило актуальність інтеграції технологій естетотерапії у професійну підготовку майбутніх педагогів початкової школи як чинника ефективного соціального виховання молодших школярів. Визначено, що цю діяльність здійснюють учитель початкових класів – як наставник, організатор навчання і партнер учнів, та соціальний педагог – як фахівець соціального супроводу, захисту прав дитини та підтримки її соціалізації. Соціальне виховання охоплює розвиток соціальних навичок,

критичного мислення, емоційної сфери й творчого самовираження дітей. Провідними засобами естетотерапії є мистецтво, природа та спілкування, які формують світогляд і соціальну стійкість дитини. До ефективних технологій належать музико-, арт-, драмо-, казко-, пісочна, фото-, ігро-, літо-, лялько-, природо-, лого- та сміхотерапія. У контексті фахової підготовки майбутніх педагогів важливо сформувавши в них соціально-виховну та естетотерапевтичну компетентності, що забезпечують ефективну взаємодію з учнями та створюють сприятливе середовище для творчої самореалізації вихованців. Аналіз освітнього стандарту та типових освітніх програм НУШ виявив потенціал для реалізації цих завдань, але й окреслив проблеми – зокрема, недостатню увагу до розвитку життєвих компетентностей і гармонізації взаєностосунків учнів. Визначені педагогічні умови націлені на професійне зростання майбутніх учителів, формування їхньої готовності до самовиховання, самотерапії та застосування творчих підходів у соціально-виховній діяльності. Отримані результати можуть стати підґрунтям для подальшого вдосконалення змісту та форм професійної підготовки майбутніх педагогів початкової ланки освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бабич М., Вітвицька С. Педагогічна культура викладача вищого навчального закладу. *Модернізація вищої освіти в Україні та за кордоном* : зб. наук. пр. / за заг. ред. С. С. Вітвицької, Н. М. Мирончук. Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2014. С. 77–80.
2. Батищева Г. Музикотерапія як метод психокорекції. *Психолог*. 2005. № 14. С. 25–32.
3. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка П. Наторпа: нова інтерпретація класичної моделі. *Теорія і практика соціальної роботи*. 2017. № 2 (8). С. 5–12.
4. Бех І. Д. Виховання особистості : у 2 кн. Кн. 2. Київ: Либідь, 2003. 342 с.
5. Бризз А. Азбука ароматов. Харків : Клуб «Гармония», 2006. 28 с.
6. Будник О. Б. Теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів до соціально-педагогічної діяльності : дис.

... д-ра пед. наук : 13.00.04. Житомир, 2015. 552 с.

7. Бурим О. В. Соціальне виховання молодших школярів у приватних загальноосвітніх навчальних закладах : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05. Луганськ, 2008. 208 с.

8. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник. 2-ге вид., доп. та випр. Рівне : Волинські обереги, 2011. 552 с.

9. Гоштанар І. В. Й. Ф. Гербарт про виховання як естетичне відображення світу. *Педагогіка і психологія* : наук.-теорет. та інформ. журнал. 2012. № 2. С. 83–87.

10. Демченко О. П. Формування у майбутніх учителів початкових класів професійної готовності до створення виховних ситуацій : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Вінниця, 2006. 198 с.

11. Державний стандарт початкової освіти : [затв. постановою Кабінету Міністрів України від 21 лют. 2018 р. № 87 ; у ред. постанови КМУ від 24 лип. 2019 р. № 688]. Київ : Держстандарт України, 2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text>.

12. Дудик Р. В. Музикотерапія як чинник психолого-педагогічного впливу на емоційно-вольову сферу школярів. *Педагогічна академія : наукові записки*. Івано-Франківськ : Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника, 2025. № 16.

13. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 424 с.

14. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / за заг. ред. І. Д. Звереві. 2-ге вид. Київ ; Сімферополь : Універсум, 2013. 536 с.

15. Енциклопедія освіти / гол. ред. В. Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с. (Акад. пед. наук України).

16. Єрмоленко С. С. Психолого-педагогічна рефлексія в підготовці майбутніх учителів. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2017.

17. Завалевський Ю. І. Педагогіка мистецтва як чинник гуманізації освіти. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т, 2020.

18. Зязюн І. А. Естетичні засади розвитку особистості. Мистецтво у

розвитку особистості : монографія / за ред., передм. та післям. Н. Г. Ничкало. Чернівці, 2006. С. 14–36.

19. Капська А. Й. Соціальна робота : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2005. 328 с.

20. Кремень В. Г. Підготовка вчителя: виклики і відповіді [Результати наукової доповіді на Стратегічній сесії керівників закладів вищої освіти 1 березня 2023 р.]. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2023.

21. Макаренко А. С. Виховання в праці, Деякі висновки з мого педагогічного досвіду, Про мій досвід // А. С. Макаренко, В. О. Сухомлинський про виховання : хрестоматія / уклад. Є. І. Коваленко, Н. І. Белкіна. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2009. С. 146–202.

22. Малишевська І. А. Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до використання природотерапії у роботі з учнями початкової школи : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2011. 254 с.

23. Міщик Л. І. Соціальна педагогіка : навч. посіб. Київ : ІЗМН, ВПОЛ, 1997. 140 с.

24. Ожубко Г. В. Сутність та структура соціального інтелекту. *Проблеми сучасної психології* : зб. наук. пр. / КПНУ ім. І. Огієнка ; Ін-т психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. Київ, 2012. Вип. 17. С. 346–358.

25. Підласий І. П. Педагогіка початкової школи. Вінниця, 2024. 345 с. URL: <https://archive.logos-science.com/index.php/>.

26. Сейко Н. А. Соціальна педагогіка : курс лекцій. Житомир : Житомир. держ. пед. ун-т, 2002. 260 с.

27. Сотська Г. І. Теоретичні і методичні засади формування естетичної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва в педагогічних університетах : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 2014. 456 с.

28. Степура Ю. Г. Підготовка майбутніх педагогів до соціального виховання учнів початкової школи засобами естетотерапії : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Полтава : ПНПУ ім. В. Г. Короленка, 2016. 275 с.

29. Тарарина Е. Практикум по арт-терапии : шкатулка мастера : наук.-метод. посіб. Луганськ : Элтон-2, 2013. 160 с.
30. Тверезовська К. Ліготерапія та ігри з камінчиками : педагогічний кейс. Земля і воля. 2024.
31. Типова освітня програма для 1–2 класів НУШ / О. Я. Савченко ; Наказ МОН України від 12.08.2022 № 743. Київ : [б. в.], 2022. 67 с. URL: https://osvita.ua/doc/files/news/604/60407/Savchenko_1-2.pdf.
32. Типова освітня програма для 1–2 класів НУШ / Р. Б. Шиян ; Наказ МОН України від 12.08.2022 № 743. Київ : [б. в.], 2022. 66 с. URL: https://osvita.ua/doc/files/news/604/60408/Shyian_1-2.pdf.
33. Типова освітня програма для 3–4 класів НУШ / О. Я. Савченко ; Наказ МОН України від 12.08.2022 № 743. Київ : [б. в.], 2022. 107 с. URL: https://osvita.ua/doc/files/news/604/60407/Savchenko_3-4.pdf.
34. Типова освітня програма для 3–4 класів НУШ / Р. Б. Шиян ; Наказ МОН України від 12.08.2022 № 743. Київ : [б. в.], 2022. 73 с. URL: https://osvita.ua/doc/files/news/604/60408/Shyian_3-4.pdf.
35. Федій О. А. Естетотерапія : навч. посіб. 2-ге вид., перероб. та допов. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 288 с.
36. Федій О. А. Підготовка педагогів до використання засобів естетотерапії: теорія і практика : монографія. Полтава : ПНПУ ім. В. Г. Короленка, 2009. 404 с.
37. Федій О. А. Теорія і практика підготовки педагогів до використання засобів естетотерапії у професійній діяльності : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 2010. 500 с.
38. Хоружа Л. Етичний розвиток сучасного педагога. *Естетика і етика педагогічної дії* : зб. наук. пр. / НАПН України ; Ін-т пед. освіти і освіти дорослих; ПНПУ ім. В. Г. Короленка. Київ ; Полтава, 2011. Вип. 2. С. 14–21.
39. Ярошинська О. Проектування освітнього середовища професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи як педагогічна проблема. *Проблеми підготовки сучасного вчителя* : зб. наук. пр. / УДПУ

ім. П. Тичини. Умань, 2014. № 10, ч. 1. С. 110–119.

40. Howie M. Bibliotherapy in social work. *The British Journal of Social Work*. 1983. Vol. 11, № 2. P. 287–309.

41. Junkins E. The power of laughter in therapy. *Laughter Therapy Enterprises*. URL: <https://www.laughtertherapy.com/index.php/publications/the-power-of-laughter-in-therapy>.

42. Kalff D. Sandplay. A Psychotherapeutic Approach to the Psyche. Santa Monica : Sigo Press, 1980. 194 p.

43. Kramer E. Art as therapy with children. New York : Schocken Books, 1971. 219 p.

44. Lewis D. Galaxy Stress Research. *Mindlab International, Sussex University*. 2009. URL: <http://readingagency.org.uk/adults/impact/research/reading-well-books-on-prescription-scheme-evidence-base.htm>.

45. Lowenfeld M. The nature and use of the Lowenfeld world technique in work with children and adults. *The Journal of Psychology*. 1950. № 30. P. 325–331.

46. Mills J. C., Crowley R. J. Therapeutic metaphors for children and the child within. 2nd ed. New York : Routledge, 2014. 264 p.

47. Weiser J., Krauss D. Picturing Phototherapy and Therapeutic Photography: commentary on articles arising from the 2008 international conference in Finland. *European Journal of Psychotherapy and Counselling*. 2009. Vol. 11, № 1. P. 77–99.